

Çoklu Zekâ Kuramı ile Disiplinlerarası Yaklaşımı Temel Alan Uygulamalara İlişkin Öğretmen-Öğrenci Görüşleri*

Teacher and Pupil Views About Activities Based on Multiple Intelligences and the Interdisciplinary Approach

Özcan DEMİREL** İbrahim TUNCEL*** Canay DEMİRHAN**** Kenan DEMİR*****
Hacettepe Üniversitesi Hacettepe Üniversitesi Ankara Üniversitesi Hacettepe Üniversitesi

Öz

Bu araştırma, ilköğretim üçüncü sınıf Hayat Bilgisi dersi “Çevremizdeki Canlılar” ünitesini öğrenme sürecinde, Çoklu Zekâ Kuramı’ ile disiplinlerarası yaklaşımı temel alan uygulama sürecine ilişkin öğretmen-öğrenci görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, Ankara İli, Mamak İlçesi Coşkun Ertepinar İlköğretim Okulu’nda 2003-2004 öğretim yılı ikinci döneminde yürütülmüştür. Bu çalışmada uygulama sürecine ilişkin olarak öğretmen-öğrenci görüşleri ve öğretmen-öğrenci günlükleri ile nitel veriler elde edilmiştir. Standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan “öğretmen-öğrenci görüşme formu” kullanılarak öğretmen ve öğrencilerle bireysel görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmelerden ve öğretmen-öğrenci günlüklerinden elde edilen veriler betimsel yolla analiz edilmiştir. Analiz sonucunda bu veriler uygulanan etkinliklerin öğrencilerin bilişsel, sosyal, duyuşsal gelişimine katkısı ile öğrenme süreci ve öğretmen rolündeki değişim olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir.

Uygulamaların öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişimlerine olumlu katkılar getirdiği saptanmıştır. Ayrıca uygulamaların, öğrenme sürecinde öğrencilerin etkin olarak rol almalarına, öğretmenin rolünde de olumlu değişimlere yol açtığı söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Çoklu Zekâ Kuramı’, Disiplinlerarası Program Yaklaşımı.

Abstract

This study was conducted to examine the impact of practices based on multiple intelligence theory and interdisciplinary curriculum approach on teacher-student opinions during “Living Around Us” unit of Natural Sciences course in the third grade of primary school. In this article, qualitative research methods have been used. The study has been conducted at Coşkun Ertepinar Primary School at Mamak, in Ankara. Individual interviews with teachers and students have been administered by using teacher-student interview form composed of standardized open-ended questions. In the study, the diaries of teachers and students were used as the data source. Data on interviews and diaries were analyzed together by using descriptive statistics techniques. It has been determined that these practices had positive contributions on students’ cognitive, social and affective developments.

Key Words: The Theory of Multiple Intelligences, Interdisciplinary Curriculum Approach

* Bu çalışmanın bir kısmı, Sabancı Üniversitesi tarafından 2004 yılında düzenlenen “Eğitimde İyi Örnekler Konferansı”nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr. Özcan DEMİREL; Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı

*** Araş. Gör. İbrahim TUNCEL; Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı

**** Dr. Canay DEMİRHAN; Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı

***** Araş. Gör. Kenan DEMİR; Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı

Summary

This study was conducted to identify teacher and pupil views about multiple intelligence-based interdisciplinary activities prepared for the "Living Things Around Us" unit of the Life Studies class taught to third graders of primary schools. The activities used in the study were evaluated by experts to determine whether they were compatible with the aforementioned approaches, the level of pupils, and educational objectives.

The qualitative research techniques of interviewing and document analysis were employed in the study. In order to evaluate the teaching and learning process, the views of teachers and pupils were collected and both were asked to keep journals. The interview forms, which consisted of standard open-ended questions for gathering teacher and pupil views, were prepared parallel to others mentioned in the field literature and considering the research questions. Later, the questions on both teacher and pupil forms were evaluated by experts for their scope, language, compatibility with pupil level, openness and intelligibility. Where necessary, questions were revised. The forms were then piloted on a group of teachers and pupils similar to the study sample and re-adjusted before implementation.

The study was conducted on a total of 23 pupils and the class teacher of class 3-B in Coşkun Ertepinar Primary School in Mamak, Ankara during the second semester of 2003-2004 academic year. The unit entitled "Living Things Around Us" was supplemented with activities that made interdisciplinary connections to Turkish, math, music, art, individual-collective activities and physical education classes. The activities used during the process included visualizations, drawing, journaling, mind-mapping, story-telling and role-play, music, preparing labels, imitation, pantomime (charades), puzzle-solving, presenting; planting trees, gardening, preparing a garden for the class, graphics game, finger-puppet show, letter writing, calendar building with animals and plants, exhibiting and invitation-card preparing.

Data obtained from the teacher-pupil interviews and teacher-pupil journals was summarized in line with previously determined themes, and interpreted and descriptively analyzed. Taking into consideration the related field literature, research questions, interviews and journals, a frame was drawn for data analysis with the following themes: "the learning process; the role of the teacher; pupils' cognitive, social and affective development". The data obtained from the interviews and journals was then selected, defined, and clustered in a meaningful and logical way. Where necessary, the data was supported by direct quotations from interviews and journals. Finally, associations were made between the findings.

The analysis made under the themes of pupils' cognitive, social and affective development, the learning process and the role of the teacher yielded the following results:

The activities were found to positively contribute to pupils' cognitive, social and affective development. They were also found to encourage low-achievers and those with learning difficulties to actively participate in the lesson. The fact that pupils reflected the information they acquired from these activities in their interviews and journals suggested that the activities contributed to their cognitive development.

It was found through the activities used in the teaching and learning process that pupils learned from the interaction in the cooperative learning approach. The activities were also observed to support pupils' social development by contributing to their cooperation skills, and awareness of sharing, friendship and teamwork.

With respect to pupils' affective development, the study was shown to increase their self-confidence and enjoyment, thus instilling in them positive feelings for school and courses.

By ensuring active pupil participation, the activities made them more creative, led them towards research and observation, and involved them in the assessment process by using original assessment methods.

The activities also led to positive changes and improvement in teacher roles. It was observed that the teacher put aside the traditional role of a teacher and became a guide for the pupils in the learning process, let the pupils participate in the preparation of learning materials, supported their thinking and creativity, encouraged them to do research, involved them in assessment, gave them power over their own learning, and supported cooperation.

To sum up, it can be said that teachers and pupils seem to have positive views about activities based on Multiple Intelligences Theory and the Interdisciplinary Approach. Therefore, it was concluded that the teaching and learning environment would benefit from providing room for activities based on these two paradigms. Additionally, it was concluded that further experimental studies should be conducted to identify the effects of these two approaches on education.

Key Words: Theory of Multiple Intelligences, Interdisciplinary Curriculum Approach

Giriş

Öğrenme-öğretme süreçlerinde, öğrencilerin farklı yönlerini ortaya çıkaran, geliştiren ve farklı öğrenme yollarına cevap veren eğitim etkinliklerinin tasarlanıp planlanmasına katkıda bulunacak yaklaşımlar kullanılmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için düzenlenen öğrenme-öğretme süreci her öğrencinin farklı yönlerinin gelişimine yardımcı olmalıdır. Belirtilen özelliklere sahip yaklaşımların kullanılabilmesi için öğrenci ihtiyaçlarının hızlı ve doğru olarak belirlenmesi, öğrencilerin ilgi ihtiyaçları doğrultusunda öğretim stratejilerinin kullanılması, etkinliklerinin düzenlenmesi ve öğrencilerin farklı yönlerini değerlendirmeye olanak tanıyan tekniklerin uygulanması gerekmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin farklı yönlerini ortaya çıkarmayı, farklılıkları desteklemeyi ve geliştirmeyi esas alan yansılardan biri olarak Çoklu Zekâ Kuramı'nın, öğrenme-öğretme sürecinin düzenlenmesinde temel alınmasının yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir.

Gardner'ın geliştirdiği Çoklu Zekâ Kuramı'nın iki temel özelliği, onu geleneksel anlayıştan ayırmaktadır. Birincisi kuramın zekâ tanımı, gerçek yaşamda problem çözmeye ve ürün elde etmeye dayanır. İkinci özellik ise, zekânın çoğul olarak ele alınmasıdır (Bümen 2005). Her insan kendi zekâsını artırma ve geliştirme yeteneğine sahiptir ve zekâ, çok yönlü bir olgudur. Zekânın; sözel/dilbilimsel zekâ, mantıksal/matematikselsel zekâ, görsel/uzamsal (mekansal) zekâ, müzikal/ritmik zekâ, bedensel/kinestetik (duyudevinimsel) zekâ, kişilerarası/sosyal zekâ, öze dönük/içsel zekâ ve doğa-doğacı zekâ olmak üzere 8 boyutu vardır. (Gardner, 1999). Öğretmen ve veliler çocuğa sağladıkları ortamı ve öğretim yöntemlerini değiştirerek o çocuğun zekâsını değiştirip geliştirebilirler (Bal, 1999; Gözütok, 2001).

Çoklu zekâ boyutlarının öğretim-öğrenme ortamına disiplinlerarası program anlayışla yansıtılabileceği söylenebilir. Campbell'e göre, öğrencilerin zekâ alanlarını ortaya çıkarmak ve eğitimde faydalanmak amacıyla tüm disiplinlerden yararlanmak oldukça yararlı bulunmaktadır (Akt. Demirel, 2004). Disiplinlerarası öğretimi Jacobs, (1989) "merkezdeki bir temayı, konuyu, problemi ya da yaşantıyı incelemek için bilinçli olarak birden fazla disiplinden alınan metodoloji ve dili uygulayan bir bilginin bakış açısı ve program yaklaşımı" şeklinde tanımlamaktadır.

Türk eğitim sisteminde yaygın uygulamaya bakıldığında, disiplinler öğretimin temel alındığı, diğer bir anlatımla belirli bir konunun belirli bir disiplin çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Disiplinlerarası öğretimde ise, belirlenen konu, problem ya da kavramların "anamlı bir biçimde bir araya getirilerek sunulması" amaçlanmaktadır. Disiplinlerarası öğretimde, bir dersin konusunu oluşturan kavramın incelenmesi ile birlikte bu süreçte rol alan değişik konu alanlarının, kavramla ilgili bilgi ve becerilerin öğrenilmesi de önemlidir. Böylece disiplinlerarası öğretim süreci ile belirli disiplinlere ait bilgi ve beceriler öğrenilebilir, ayrıca bu bilgi ve beceriler bir araya getirilerek kullanılabilir (Yıldırım 1996). Disiplinlerarası (bütünleştirilmiş) öğretim, öğrencilerin değişik alanlardaki bilgiyi birleştirmesine, bütünleştirmesine yardım eden ve kavramlar aracılığıyla öğrencileri analiz, sentez düzeyindeki düşünelere odaklaştıran bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, öğretim ortamına canlılık kazandırma, öğrencilerin yaratıcılıklarını kul-

lanmalarını sağlama ve en önemlisi de onları derslere karşı ilgili olmaya teşvik edip öğretmeyi garanti etme açısından büyük önem taşımaktadır (Aybek 2001). Eğer öğretmenlerin disiplinler içindeki bilgi ve yetenekleri yetersizse, bu disiplinleri bütünleştirmeleri ve öğretebilmeleri büyük bir problemdir. Öğretmenler her nedense bir programın disiplinleri arasındaki ilişkileri ve bağlantıları araştırma deneyimlerinden yoksundur (Mason 1996).

Çoklu Zekâ Kuramı'nın öğrenme-öğretme sürecine yansımaları, disiplinlerarası yaklaşımı da beraberinde getirmektedir. Alanyazın incelendiğinde, yapılan araştırmaların Çoklu Zekâ Kuramı'na odaklanarak disiplinlerarası yaklaşımı vurgulamadıkları görülmektedir.

Demirel ve diğerleri (1998)'nin ilköğretimde Çoklu Zekâ Kuramı'na göre düzenlenen bir öğretimin etkililiğini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırma, uygulamaların öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini ve derse yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirdiğini ortaya koymuştur. Yanpar'ın (2001) "ilköğretim üçüncü sınıf Hayat Bilgisi dersinde Çoklu Zekâ Kuramı' etkinlikleri ve çoklu materyal kullanımının öğrenciler üzerindeki çeşitli etkileri" konulu araştırmasında, bu etkinliklerin öğrenci başarısını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Obuz'un (2001) Hayat Bilgisi dersinde Çoklu Zekâ Kuramı'nın öğrenme sürecine etkisini incelediği araştırma sonucunda, Çoklu Zekâ Kuramı'nın öğrenci erişisi ve motivasyonunu artırdığını belirlemiştir. Korkmaz'ın (2001) "Çoklu Zekâ Kuramı tabanlı etkin öğrenme yaklaşımının öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi" konulu araştırmasında da öğrencilerin derse yönelik tutumlarının ve erişilerinin olumlu yönde etkilendiği belirlenmiştir. Balım'ın (2006) "fen konularının Çoklu Zekâ Kuramı'na dayalı öğretiminin öğrencilerin başarılarına ve kalıcılığa etkisi" konulu araştırmasında, Çoklu Zekâ Kuramı'na dayalı öğretimin öğrencilerin başarılarına ve öğrenmenin kalıcılığına olumlu etki yaptığı belirlenmiştir. Temiz ve Kiraz (2007) tarafından yapılan çalışmada, Çoklu Zekâ Kuramı tabanlı ilk okuma-yazma öğretimi sürecinde birinci sınıf öğrencilerinin derse ve öğretmenlerine karşı eğilimine etkisinin ve uygulama süreci ve sonrasında öğrencilerin çoklu zekâları üzerinde bir değişikliğin olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda Çoklu Zekâ Kuramı'nın birinci sınıflar ilk okuma-yazma öğretimine, öğrenci ve öğretmenlerin derse ve birbirlerine karşı eğilimlerine etkisinin olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, öğrencilerin çoklu zekâlarında da farklılık belirlenmiştir.

Bu çalışmada, farklı konu alanları ve becerileri kullanarak öğrencilerin daha anlamlı ve kalıcı öğrenmeleri gerçekleştirmeleri amacıyla hizmet etme düşüncesi ile Çoklu Zekâ Kuramı ve disiplinlerarası yaklaşım birlikte ele alınmıştır. İlköğretim üçüncü sınıf Hayat Bilgisi dersi "Çevremizdeki Canlılar" ünitesinde, Çoklu Zekâ Kuramı ile disiplinlerarası yaklaşımı temele alan uygulamaların, öğrenme sürecine ve öğrenci gelişimine katkısını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma, "Çoklu Zekâ Kuramı ile disiplinlerarası yaklaşımı temel alan uygulamalara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?" sorusuna yanıt aramaktadır.

Yöntem

Çoklu Zekâ Kuramı ile disiplinlerarası yaklaşımı temel alan uygulamaların öğrenme sürecine ve öğrenci gelişimine katkısını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada; derinlemesine betimleme ve örüntüleri ortaya çıkarmak için *nitel araştırma yöntemi*, uygulama sürecinde yer alan öğretmen ve öğrencilerin ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendiklerine odaklanıldığı için *durum çalışması*, ilgili durumda meydana gelen değişimleri ve süreçleri anlamak için tek bir analiz birimi bütüncül olarak ele alındığı için *bütüncül tek durum deseni* kullanılmıştır.

Durum çalışmalarında genellikle birden fazla veri toplama yöntemi işe koşulur; bu yolla zengin ve birbirini teyit edebilecek veri çeşitliliğine ulaşılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çalışmada da öğretmen ve öğrenci düşüncelerinin uygulamalardan nasıl etkilendiğinin ortaya çıkarılmasında; önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı, karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olan "*görüşme yöntemi*" ile

araştırılması amaçlanan olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan “doküman incelemesi” yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırma, Ankara İli, Mamak İlçesi Coşkun Ertepinar İlköğretim Okulu 3-B sınıfında yer alan toplam 23 öğrenci ile yürütülmüştür.

Çalışma grubunun oluşturulmasında öğrencilerin başarı seviyeleri dikkate alındığından, nitel araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme yöntemi” kullanılmıştır. Bu amaçla çalışma grubunda bulunan öğrenciler, sınıf öğretmeninin görüşleri ve I. yarıyıl karne notları dikkate alınarak başarı düzeyleri açısından alt-orta-üst şeklinde sınıflandırılmıştır. Her düzeyden 4'er öğrenci olmak üzere toplam 12 öğrenci ile bireysel görüşmeler yapılmıştır.

Çalışma grubunun özelliklerini betimlemek amacıyla “sosyo ekonomik düzey belirleme formu” hazırlanmış ve bu form ailelerce doldurulmuştur. Ayrıca bu formdan elde edilen bilgilerin doğruluğu konusunda sınıf öğretmeninden de bilgi alınmıştır. Bu formdan elde edilen bilgiler şöyle özetlenebilir: Çalışmanın yürütüldüğü ilköğretim okulu, alt sosyo ekonomik bir bölgede yer almaktadır. Daha çok gecekondu bölgesinde oturmakta olan öğrencilerin, anneleri çoğunlukla ev hanımı, babaları ise geçici işçi olarak çalışmaktadır ya da çoğunlukla işsizdir. Öğrenciler informal görüşmeler sırasında genellikle geniş aile içinde yaşadıklarını ve ailelerinden şiddet gördüklerini ifade etmişlerdir. Sınıf düzeyine göre yaşı büyük olan öğrenciler olduğu gibi, kaynaştırma öğrencileri de yer almaktadır. Çalışma öncesinde yapılan gözlemlerde ve sınıf öğretmeniyle yapılan informal görüşmelerde, öğrencilerin işbirliği içinde çalışma alışkanlıklarının olmadığı, başarı düzeylerinin çok düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca okuldaki tüm öğretmenlerin bu sınıfı almaktan kaçındıkları, (idare tarafından) yeni gelen öğretmenlere verildiği, bu nedenle sınıfın araştırma sürecine kadar 10'dan fazla öğretmen değiştirdiği belirlenmiştir. Öğrencilerle aşırı derecede disiplin sorunu yaşandığı, sınıfın kapısının ve pencere camlarının kırık olduğu yapılan çalışmalar süresince gözlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma problemine yanıt aramak amacıyla standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan “öğretmen görüşme formu” ve “öğrenci görüşme formu” kullanılarak çalışma grubu öğretmeni ve öğrencileri ile bireysel görüşmeler yapılmış, ayrıca öğretmen ve öğrenci günlüklerinden veri kaynağı olarak yararlanılmıştır.

Öğretmen ve öğrencilerle görüşme amacıyla kullanılan standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formları, alanyazın ve araştırma sorusu doğrultusunda hazırlanarak uzman görüşüne sunulmuştur. Öğretmen ve öğrenciler için paralel olarak hazırlanan bu formları uzmanlar, kapsam, dil, öğrenci düzeyine uygunluk, soruların açık ve anlaşılır olması boyutları ile incelemiştir. Uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda formlarda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Formlar, çalışma grubuna benzer özellikler taşıyan öğretmen-öğrenci grubunda denenmiş ve ortaya çıkan eksiklikler tamamlandıktan, yanlışlıklar düzeltildikten sonra uygulanmıştır.

Görüşme sürecinde, öğretmen ve öğrencilere sorulan sorular aynı tarzda ve aynı sırada sorularak görüşmecinin etkisi ve öznel yargılar en aza indirilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler, görüşme yapılan kişilerden izin alınarak ses kayıt cihazına kayıt edilmiştir.

Öğretmen ve öğrenciler her çalışmadan sonra (gün sonunda), çalışmalarla ilgili görüşlerini ve duygularını belirttikleri günlükler tutmuşlardır.

Uygulamanın Aşamaları

- Araştırmada, Hayat Bilgisi dersi “Çevremizdeki Canlılar” ünitesi temel alınarak “Matematik”, “Türkçe”, “Resim-iş”, “Müzik”, “Bireysel ve Toplu Etkinlikler” ve “Beden Eğitimi” dersleri ve derslerin ilgili üniteleri arasında bütünleştirme yapılmıştır. Tematik anlayışla bütünleştirilen öğretim programındaki ünitelerle ilgili etkinlikler çoklu

zekâ boyutları dikkate alınarak hazırlanmış ve uygulanmıştır. Çalışmalarda öğrencilerin birden çok zekâ boyutunu birlikte kullanmasına olanak sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir.

- Özgün olarak hazırlanan etkinlikler; temel alınan yaklaşımlara, öğrenci düzeyine ve amaca uygunluğu açısından uzmanlar ve öğretmenler tarafından incelenmiştir.
- Hazırlanan etkinliklerin nasıl uygulanacağına ilişkin sınıf öğretmeni ile ön çalışmalar yapılmış ve gerekli düzenlemeler yapılarak etkinliklere son hali verilmiştir.
- Uygulama boyunca öğretmen ve öğrencilerden her gün, çalışmaların bitiminde günlük tutmaları istenmiştir.
- Yaklaşık 4 hafta süren uygulamalar sonunda, öğrenciler sergi düzenleyerek çalışmalarını diğer kişilerle paylaşmışlardır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma sorusuna yanıt bulmak amacıyla, çalışma grubu öğretmeni ve öğrencileri ile yapılan bireysel görüşme verileri ve öğretmen-öğrenci günlüklerinden elde edilen veriler birlikte betimsel yolla analiz edilmiştir. Betimsel analizde, elde edilen veriler belirlenen temalara göre sistematik ve açık bir biçimde betimlenir, bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek 2005). Bu amaçla;

- Konu ile ilgili literatürden, araştırmanın amacı, araştırma sorusundan, görüşme ve günlüklerden yola çıkılarak; öğrenme süreci, öğretmen rolü, öğrencinin bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişimi temaları ile veri analizi çerçevesi oluşturulmuş,
- Bu temalar çerçevesinde elde edilen veriler seçilmiş, tanımlanmış, anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmiş,
- Elde edilen veriler, gerekli yerlerde görüşme ve günlüklere dayalı olarak doğrudan alıntılarla desteklenmiş,
- Doğrudan alıntılarla desteklenen bulgular açıklanmış, anlamlandırılmış, bulgular arasındaki ilişkilendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Öğretmen ve öğrenciler tarafından tutulan günlükler toplanarak, bütün günlükler tek tek analiz edilmiştir. Görüşmede olduğu gibi doküman (günlük) incelemede de betimsel analiz aşamaları izlenmiştir.

Nitel Verilerin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu çalışmada nitel verilerin geçerlik ve güvenirliliğinin sağlanmasında önemli ölçütlerden biri olan “çeşitleme” kullanılmıştır. “Çeşitleme, araştırma sorusuna yönelik olarak toplanan verilerin farklı yöntemlerle elde edilmesi ve bu şekilde elde edilen bulguların inandırıcılığının test edilmesi için kullanılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2000:85).

Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak için, veri toplama araçlarının hazırlanmasında ve verilerin toplanmasında kavramsal çerçeve rehber olarak alınmıştır. Araştırma bulguları, öğretmen-öğrenci görüşme ve günlükleri olmak üzere iki farklı veri kaynağından elde edilmiştir. Böylece görüşme ve günlüklerden elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Açık ve anlaşılır olmayan olgu ve olaylar belirlenerek bulgulara dahil edilmemiştir. Araştırmanın dış geçerliği ile ilgili olarak çalışma grubunun ve araştırma ortamının özellikleri ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

Araştırmada dış güvenirliliğin sağlanması amacıyla, kullanılan görüşme ve doküman inceleme yöntemleri ile bu yöntemlerin aşamaları açık bir biçimde tanımlanmıştır. Ayrıca öğretmen-öğrenci görüşme ve günlükleri aracılığıyla veri toplama, bu verileri betimsel yolla analiz etme, bulguları yorumlama ve sonuca ulaşma konularında yapılan çalışmalar açıklanmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçlar, elde edilen verilerle ilişki bir biçimde sunulmuştur.

Araştırmada *iç güvenilirlik* ile ilgili olarak ise, araştırma sorusu açık bir biçimde ifade edilmiş ve diğer aşamalarla tutarlı biçimde sunulmuştur. Ayrıca araştırma sonuçları, görüşme ve günlüklerden elde edilen verilerle tutarlı biçimde ortaya konmuş, veriler araştırma sorusunun gerektirdiği biçimde öğretmen ve öğrencilerden elde edilmiştir. Verilerin analizi birden fazla araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve karşılaştırma yapılarak tutarlılık göstermeyen veriler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ve doküman incelemesinin kullanıldığı bu araştırmada, öğretmen-öğrenci görüşme ve günlüklerinden elde edilen veriler; “öğrenme-öğretme süreci”, “uygulamaların öğrencilerin bilişsel gelişimine katkısı”, “uygulamaların öğrencilerin sosyal gelişimine katkısı”, “uygulamaların öğrencilerin duyuşsal gelişimine katkısı” ve “öğretmenin rolü” temaları altında düzenlenip sunulmuştur.

Öğrenme-Öğretme Süreci

Çoklu Zekâ Kuramı ile disiplinlerarası yaklaşımı temel alan uygulamalarda öğrenme-öğretme sürecinin nasıl gerçekleştiği, öğretmen-öğrenci görüşme ve günlüklerinin analizi sonucu ortaya konmuştur.

“...Hayat Bilgisi dersini bu uygulama çalışmasından önce, düz anlatım ve soru-cevap şeklinde klasik bir biçimde işliyorduk... ama bu uygulamalarda bilmece ve şiir çalışması yaptılar... Proje sunumu yapıldı. Diğer grupları ve yapılan çalışmaları değerlendirdiler. Öğrenciler tarafından bir bahçe oluşturuldu. Bu bahçeyi taşla çevirdiler... Bitkiler ve hayvanlarla ilgili dramalar yapıldı...” (Görüşme Kaydı: Öğretmen)

Yukarıdaki öğretmen görüşme kayıtlarından yapılan alıntıda öğretmen; bu uygulamalardan önce Hayat Bilgisi dersini düz anlatım ve soru-cevap yöntem/tekniki ile işlediğini belirterek uygulamalarla birlikte proje çalışması, grup çalışması, drama gibi farklı yöntemlerle derslerin işlendiğini ifade etmektedir. Öğrenci görüşme ve günlük kayıtları da öğretmenin ifade ettiği öğrenme-öğretme sürecine ilişkin değişimi destekler niteliktedir.

“...Öğretmenimiz bir hikâye okudu, biz onu canlandırdık.” (Görüşme Kaydı: Melike)

“...Çok güzel şarkılar söyledik, birbirinden güzel oyunlar oynadık.”(Görüşme Kaydı: Rıdvan).

“...Hayvanlar ve bitkilerle ilgili proje çalışmaları yaptık.” (Görüşme Kaydı: Sercan).

“...Mektup yazmak hoşuma gitti ve çok beğendim...” (Günlük Kaydı: Melike)

“...Resimler yapıştırdık, hikâyeler ve şiirler yazdık. Grup çalışması yaptık. Çeşitli taklitler yaptık, beş çalışma grubuna ayrıldık. Her grup kendi konuları üzerine araştırma yaptı ve daha sonra sınıfa yaptığımız çalışmaları sunduk.” (Günlük Kaydı: Deniz)

Öğrenci görüşme ve günlüklerinden yapılan alıntılardan da anlaşıldığı üzere, öğrenme-öğretme sürecinde farklı etkinliklerin kullanıldığı görülmektedir. Öğrencilerin “yaptık, yazdık, okuduk, araştırdık, sunduk” gibi ifadeleri, derslerde etkin katılım gösterildiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda yapılan uygulamaların öğrenci merkezli öğrenme-öğretme sürecini gerçekleştirici nitelikte olduğu, ayrıca öğrenme-öğretme sürecindeki etkinliklerin zenginleştirilmesinin öğrencilerin farklı zekâ alanlarının gelişimine fırsat sağladığı söylenebilir.

“Hayat Bilgisi dersinde Çevremizdeki Canlılar ünitesi işlenirken öğrencilerle birlikte okul bahçesinin yeniden düzenlenmesine karar verildi. Gruplar oluşturularak her grup kendi bahçesi ile ilgili yapacaklarını kararlaştırdı... Resim dersinde bu çalışma için öğrenciler öncelikle hayal etiketleri bahçenin resmini çizdiler, Matematik dersinde ise belirledikleri bahçenin çevresini hesapladılar. Türkçe dersinde, öğrenciler bahçe düzenlemesini yaptıktan sonra ettikleri/diktikleri bitkilerin üzerine o bitkinin temel özelliklerinin yazıldığı etiketler hazırladılar... Bu çalışmalar sırasında şimdiye kadar derslerde pasif ve isteksiz olan öğrencilerimin bile aktif ve istekli olmaları beni etkiledi ve öğrencilerin çalışmaları zeokle yaptıklarını gözlemledim. Ayrıca bu çalışmalar

sırasında öğrencilerin farklı yeteneklerini, becerilerini kullanma imkânı bulduklarını söyleyebilirim..” (Görüşme Kaydı: Öğretmen)

Öğretmen görüşme kaydından yapılan yukarıdaki alıntıda ise, Hayat Bilgisi dersi Çevremizdeki Canlılar ünitesinin merkeze alınarak ve diğer derslerle ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Öğretmenin “...Bu çalışmalar sırasında şimdiye kadar derslerde pasif ve isteksiz olan öğrencilerimin bile aktif ve istekli olmaları beni etkiledi..” biçimindeki açıklaması, uygulamaların tüm öğrencileri etkin hale getirdiğini göstermektedir. Ayrıca öğretmen, öğrencilerinin bu çalışmalar sırasında farklı yeteneklerini ve becerilerini kullanma imkânı bulunduğunu söylemektedir. Bu bağlamda Çoklu Zekâ Kuramı’nı ve disiplinlerarası yaklaşımı temel alan uygulamaların tüm öğrencileri etkin hale getirdiği ve öğrencilerin farklı yeteneklerini ve becerilerini kullanmalarına imkân tanıdığı söylenebilir.

Uygulamaların Öğrencilerin Bilişsel Gelişimine Katkısı

Çoklu Zekâ Kuramı ve disiplinlerarası yaklaşımı temel alan uygulamaların, öğrencilerin bilişsel gelişimine getirdiği katkılar, öğretmen görüşme ve günlüklerinde aşağıdaki ifadelerle dile getirilmiştir.

“...(Uygulamalar) özellikle öğrenme gücünü çeken öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırmıştır. Bu tür etkinlikler öğrencileri araştırmaya ve öğrenmeye sevk ediyor...” (Günlük Kaydı: Öğretmen)

“Gerçekleştirilen uygulama çalışmasıyla derslerin bir bütün olarak ele alınması, öğrenmenin her alanda gelişmesine yardımcı oluyor.” (Görüşme Kaydı: Öğretmen)

Görüşme ve günlüklerinden yapılan alıntılarda öğretmen, uygulanan etkinliklerin özellikle öğrenme gücünü olan öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırdığını, öğrencileri araştırmaya, öğrenmeye teşvik ettiğini ve öğrencilerin farklı alanlarda gelişmesine yardımcı olduğunu belirtmektedir. Uygulamalarda öğrencilerin farklı zekâ alanlarına hitap eden etkinliklerin gerçekleştirilmesinin, öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırdığı ve farklı zekâ alanlarının gelişmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu durum, bireyin ilgi ve yetenek alanlarına dönük bir öğrenme sürecinin sonucu olarak yorumlanabilir. Eğitim etkinliklerinde ortamın zenginleştirilmesi hem konunun daha kolay anlaşılmasını hem de öğrenenlerin öğretim etkinliklerinden keyif almalarını sağlamaktadır (Başbay, 2000).

“...Artık ders işlemiyoruz, oyun oynuyoruz; ama çok şey öğreniyoruz.” (Görüşme Kaydı: Erkan)

“...Derste oyun oynayarak çevremizdeki hayvanları ve bitkileri öğrendim; böyle olması çok hoşuma gitti.” (Görüşme Kaydı: Mehmet)

“...Eskiden derslerde çok sıkılıyordum; şimdi öğretmen soru sorduğunda parmak kaldırıyorum.” (Günlük Kaydı: Yasemin)

“...daha önce öğretmenimiz bir soru sorduğunda sınıftan birkaç kişi parmak kaldırıyordu; ama şimdi herkes parmak kaldırıyor.” (Görüşme Kaydı: Deniz)

Öğrenci görüşme ve günlüklerinden yapılan yukarıdaki alıntılarda, öğrencilerin oyun oynayarak çok şey öğrendikleri ve öğrendikleri bilgileri ifade etmek için parmak kaldırarak etkin katılım gösterdikleri belirlenmiştir. Deniz’in “...daha önce öğretmenimiz bir soru sorduğunda sınıftan birkaç kişi parmak kaldırıyordu, ama şimdi herkes parmak kaldırıyor” ifadesi, öğrencilerin derse etkin katılımlarında bir artış olduğunu desteklemektedir. Öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla katılım göstermeleri, uygulamaların öğrencilerin bilişsel gelişimine katkısı olarak yorumlanabilir.

Uygulamaların Öğrencilerin Sosyal Gelişimine Katkısı

Öğrenme-öğretme sürecinde işbirliğine dayalı çalışmalar yapılarak öğrenmenin sosyal boyutu ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve sosyal öğrenme ortamı hazırlanmıştır. Öğretmenin, sınıfın

sosyal ortamının nasıl oluştuğunu açıklarken dile getirdiği düşünceler, öğrenme sürecinin sosyal ortamını tanımlamıştır.

"...Daha önce hiç grupta çalışma yapılmadığı için başlangıçta sıkıntılar yaşandı.. Ancak uygulamanın sonuna doğru hayvanlarla ilgili hazırladıkları proje ile kıyaslandığında, bitkilerle ilgili hazırladıkları projelerini daha iyi hazırladıklarını ve sunduklarını gözlemledim. Çok daha iyi hazırlanmışlardı ve grup bilinci bu çalışmada oluştu. Çalışmaların sonuna doğru öğrenciler arasında paylaşma ve dayanışmanın arttığını fark ettim.." (Görüşme Kaydı: Öğretmen)

Görüşmelerde öğretmen, uygulamanın başlangıcında grup çalışmalarında sorunlar yaşandığını, ancak sürecin sonuna doğru daha düzenli ve etkili bir çalışma ile grup bilinci oluştuğunu, öğrenciler arasındaki paylaşma ve dayanışmanın arttığını söylemektedir. Öğrenci görüşme ve günlüklerinden elde edilen veriler de uygulama sürecinde öğrencilerin paylaşma ve dayanışma duygularının geliştiği bulgusunu destekler niteliktedir.

"...Arkadaşlarımızın böyle birlikte çalışması çok güzel. Eskiden silgi bile paylaşmazdık. Şimdi birlikte çalışabiliyoruz. Birbirimize daha çok yardım ediyoruz." (Görüşme Kaydı: Deniz)

"...grup çalışması yaptık. Her grup kendi konuları üzerine araştırma yaptı, daha sonra yaptıklarımızı diğer arkadaşlarımızla paylaştık." (Günlük Kaydı: Mehmet)

"...Arkadaşlarımla çok iyi anlaşıyorum, önceden bazı arkadaşlarımla hiç anlaşamıyordum; ama şimdi çok iyi anlaşıyorum, çalışmalarda birbirimize yardım ediyoruz." (Görüşme Kaydı: Melike)

Öğrenci görüşme ve günlüklerinden yapılan yukarıdaki alıntılarda, öğrenciler uygulama sürecinde işbirliği içinde çalıştıklarını, birlikte çalışmaktan ve yardımlaşmaktan mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Görüşme ve günlüklerden elde edilen veriler, uygulama sürecinde öğrencilerin işbirliği becerilerinin geliştiği şeklinde yorumlanabilir.

Uygulamaların Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Katkısı

Öğretmen günlük ve görüşme kayıtlarının analizi sonucunda, uygulamanın öğrencilerin duyuşsal gelişimine nasıl katkı sağladığı belirlenmiştir.

"...Öğrenciler için ilgi çekici etkinliklerdi. Öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırarak derse daha fazla katılmalarını sağladı. Derse karşı genelde ilgisiz olan öğrencilerimin bile bu etkinliklerde çaba harcadığını görmek beni mutlu etti. Soru sorduğumda hiç parmak kaldırmayan veya parmak kaldırırken tedirgin olan öğrencilerimin sayısı azaldı. Öğrencilerin kendilerine olan güvenini artırdı diyebilirim..." (Günlük Kaydı: Öğretmen)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi günlük kaydında öğretmen, öğrencilerinin derse olan ilgilerinin arttığını ve daha fazla katılım gösterdiklerini, hiç parmak kaldırmayan veya parmak kaldırırken tedirgin olan öğrencilerinin sayısının azaldığını belirterek, etkinliklerin öğrencilerin kendilerine olan güvenini artırdığını ifade etmektedir. Öğrencilerin etkinliklerde çaba harcaması ve kendilerine olan güvenlerinin, artması duyuşsal gelişimin göstergesi olarak yorumlanabilir.

"...Öğrenciler bu çalışmalardan çok hoşlandılar. Hatta 'Hiç ders işlemeyecek miyiz?' diye soran öğrenciler oldu. 'Bundan sonraki üniteleri de hep böyle işleyelim öğretmenim' şeklinde isteklerini dile getirdiler... Farklı bir şubeye giren öğretmen arkadaşım, öğrencilerimin kendisine, 'Hep oyun oynuyoruz, hiç ders işlemiyoruz' dediğini ilettiler...' ... (bazı günler) gün içerisindeki çalışmalarda zaman zaman seviyesi iyi olan öğrencilerde sıkılmalar görüldü; ama öğrenciler genellikle zevk aldılar ve eğlendiler." (Görüşme Kaydı: Öğretmen)

Öğretmenin görüşme kayıtlarından sunulan yukarıdaki alıntı, öğrencilerin uygulama sürecinde gerçekleştirilen etkinliklerden hoşlandıklarını, eğlendiklerini ve bu etkinliklerin öğrencilerin ilgilerini çektiğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin "Hiç ders işlemeyecek miyiz?" ya da "hep oyun oynuyoruz hiç ders işlemiyoruz" gibi ifadeleri, öğrenme sürecinden zevk alarak duyuşsal gelişimlerine katkı sağlandığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Öğrenci görüşme ve günlüklerinden elde edilen veriler de bu bulguyu desteklemektedir.

"Eskiden yaptığımız çalışmalardan çok sıkılıyorduk, artık okula gelmek istemiyorduk. Bazen okula gelmeyelim diye hasta numarası yapıyorduk. Şimdi ise okula gelmek için sabırsızlanıyoruz. Okulu çok seviyoruz." (Görüşme Kaydı: Deniz)

"...Önceden bazı arkadaşlarımız, derslerde başım ağrıyor diye, öğretmenden izin alıp gidiyordu. Bu çalışmaları çok beğendik. Bundan sonra da dersleri bu şekilde işlemek isteriz. Grup çalışması çok hoşuma gitti." (Görüşme Kaydı: Kübra)

"...Her şey hoşuma gitti, çok mutluyum." (Günlük Kaydı: Rıdvan)

"...Eskiden Beden Eğitimi dersini dört gözle beklerdik; ama şimdi bütün derslerde oyunlar oynayabiliyoruz." (Günlük Kaydı: Erkan)

Öğrenci görüşme ve günlüklerinde dile getirilen ifadeler, öğrenme sürecinde oluşan olumlu duyuşsal özellikleri yansıtmaktadır. Öğrenciler uygulamadan önceki derslerle uygulama sırasındaki dersleri karşılaştırdıklarında, uygulama sürecindeki etkinliklerden çok hoşlandıklarını, okulu daha çok sevdiklerini, okula gelmek için sabırsızlandıklarını, önceden ise (uygulama öncesi) derslerde çok sıkıldıklarını, hatta bazen okula gelmemek için çeşitli bahaneler uydurmak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler çok mutlu olduklarını ve bundan sonra da derslerin bu şekilde işlenmesini istediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda uygulamanın, öğrencilerin derse yönelik olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olduğu söylenebilir.

Öğretmenin Rolü

Çoklu Zekâ Kuramı ve disiplinlerarası yaklaşımı temel alan öğrenci merkezli öğrenme sürecinde, öğrenme görevlerini gerçekleştirmek, öğrencilerin görev ve sorumluluğu olduğundan, öğretmenin de öğrencilerin kendi öğrenmelerini gerçekleştirmeleri için farklı roller üstlenmesi kaçınılmazdır. Öğretmen görüşme kayıtlarından yapılan alıntılar, öğretmen rolündeki değişimleri ortaya koymaktadır.

"... Daha önce dersleri ben anlatıyordum ve soru-cevap tekniği ile öğrencilerin derse katılımını sağlamaya çalışıyordum. Okulun bulunduğu çevrenin ve öğrencilerin, sosyo ekonomik düzeyi oldukça düşük. Bu nedenle araştırma yapabileceklerini hiç düşünmemiştim. Öğrencilerim benim aktardığım bilgileri öğrenmeye çalışıyordu. Yapılan bu uygulamalar bana sosyo ekonomik düzeyi düşük okullarda da bir şeyler yapılabileceğini gösterdi..." (Görüşme Kaydı: Öğretmen)

Görüşme kayıtlarında öğretmen, Çoklu Zekâ Kuramı ve disiplinlerarası yaklaşımı temel alan uygulamalardan önce, anlatım yöntemi ve soru-cevap tekniği ile dersleri işlediğini belirterek, okulun bulunduğu çevrenin ve öğrencilerin sosyo ekonomik düzeyinin düşük olduğunu, bu nedenle öğrencilerin araştırarak öğrenmelerini sağlayacak bir ortam hazırlamadığını açıklamakta ve bu uygulama ile sosyo ekonomik düzeyi düşük okullarda da bir şeyler yapılabileceğini fark ettiğini söylemektedir. Bu durumun, öğretmenin öğrenme-öğretme sürecini planlama ve uygulamasındaki rollerinin değişmesine neden olduğu şeklinde yorumlanabilir. Öğretmen, uygulama sürecinde kendi rolünü nasıl algıladığını;

"...Öğrencilerin tüm çalışmaları yürüttüğü ve öğretmenin rehber olduğu bir uygulama gerçekleştirildi. Bu uygulamada, öğrencilerimin zengin materyaller kullanarak sunumlar yapmaları için ortam hazırlıyorum... Hayat Bilgisi dersinin işleniş sırasında, öğrencilerimin belli konularla ilgili yeni fikirler, öneriler geliştirmelerini desteklerim. Çünkü bu, onların düşünme ve yaratıcılıklarını geliştirir. Bunun için de onları yönlendirici olarak araştırmaya sevk ederim. "Neden?", "Niçin?", "Nasıl?" sorularını yöneltmelerine fırsatlar veririm. Grup çalışmaları yapmalarını sağlarım. Kendi görüş ve değerlendirmelerim yanında öğrencilerin de kendi çalışmalarını ve başarıları hakkındaki görüşlerinden yararlanmak isterim. Çünkü bu, onları hem onurlandırıyor, hem de kendilerine olan güvenlerini artırıyor, biz duygusunun oluşmasında etkili oluyor..." (Görüşme Kaydı: Öğretmen)

biçiminde ifade etmiştir. Açıklamalar incelendiğinde öğretmenin, öğrenme sürecinde öğrencilere rehber olan, öğrencilerin öğrenme materyali hazırlamalarını destekleyen ve hazırlanan materyalleri kullanmaları için ortam sunan bir öğretmen rolü üstlendiği ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında öğretmenin, öğrencilerin düşüncelerine değer veren ve açığa çıkmasına fırsat yara-

tan, onların düşünme ve yaratıcılıklarını önemseyen, araştırmaya yönlendiren ve bu süreçte onların sorgulama becerilerinin gelişmesi için ortam yaratan, değerlendirme sürecine öğrencileri de katarak onların kendi öğrenmelerinde söz sahibi olmalarını sağlayan ve işbirlikli çalışmayı destekleyen rolleri de üstlendiği belirlenmiştir. Bu bağlamda uygulamanın, öğretmen rollerinde istendik nitelikte değişiklik meydana getirdiği söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Öğretmen ve öğrencilerin görüşme ve günlük kayıtlarının analizleri sonucunda, Çoklu Zekâ Kuramı ve disiplinlerarası yaklaşım uygulamaları ile

- Tüm öğrencilerin özellikle pasif öğrencilerin etkin hale geldiği ve öğrencilerin derse etkin katılımlarında bir artış olduğu,
- Öğrencilerin bu çalışmalar sırasında farklı yeteneklerini, becerilerini kullanma imkânı bulduğu,
- Öğrencilerin öğrenmelerinin kolaylaştığı,
- Uygulama süreci içinde öğrencilerin işbirliği içinde çalışma becerilerinin geliştiği,
- Öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin arttığı,
- Öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinden zevk aldıkları, böylece öğrencilerin okula ve derse yönelik olumlu tutum geliştirdiği,
- Öğretmenin öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilere rehberlik yaptığı, öğrencilerin öğrenme materyali hazırlamalarını desteklediği ve hazırlanan materyalleri kullanmaları için ortam hazırladığı,
- Öğretmenin, öğrencilerin düşüncelerine değer veren ve açığa çıkmasına fırsat yaratan, onların düşünme ve yaratıcılıklarını önemseyen, onları araştırmaya yönlendiren ve bu süreçte onların sorgulama becerilerinin gelişmesi için ortam yaratan, değerlendirme sürecine öğrencileri de katarak onların kendi öğrenmelerinde söz sahibi olmalarını sağlayan ve işbirlikli çalışmayı destekleyen bir rol üstlendiği saptanmıştır.

Özetle, Çoklu Zekâ Kuramı ve disiplinlerarası yaklaşım uygulamalarının öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişmelerine olumlu katkılar getirdiği ve öğretmen rolünde değişikliklere neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalarda, Çoklu Zekâ Kuramı'na göre düzenlenen etkinliklerin öğrencilerin başarılarını, derse yönelik tutumlarını ve motivasyonlarını artırdığını göstermektedir (Demirel ve diğerleri, 1998; Yanpar, 2001; Obuz, 2001; Korkmaz, 2001).

Görüşme ve günlüklerin analizleri sonucunda, Çoklu Zekâ Kuramı ve disiplinlerarası yaklaşımına dayalı gerçekleştirilen uygulamalarla ilgili öğretmen ve öğrencilerin olumlu görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Bu nedenle, öğretme-öğrenme ortamında disiplinlerarası yaklaşım ve Çoklu Zekâ Kuramı'na dayalı etkinliklere yer verilmelidir. Bu yaklaşımların etkisini belirleyen deneysel çalışmaların yapılması önerilebilir.

Uygulama sürecinde öğrencilerde araştırma yapma, sorumluluk alma, işbirliği yapma gibi konularda sorunlarla karşılaşmıştır. Bu tür sorunların ileriki araştırmalarda ortaya çıkmadan çözümlenmesi, yapılacak uygulamanın etkililiği açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, öğretmen merkezli uygulamaların olduğu ve bireyselliğin ön planda tutulduğu sınıflardan gelen öğrencilere, bu tür çalışmalardan önce, gerekli becerileri geliştirecek hazırlık çalışmaları yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Aybek, B. (2001). Disiplinlerarası (Bütünleştirilmiş) Öğretim Yaklaşımı. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3, 1-7.
- Bal, H. (1999). HİE/Eğitim Teknolojisi Formatörleri Kursu. [Online]: <http://adana.meb.gov.tr/SAYFALAR/cokluzekâ2.htm> adresinden 06 Mayıs 2003 tarihinde indirilmiştir.
- Balım, A. G. (2006). Fen Konularının Çoklu Zekâ Kuramı'na Dayalı Öğretiminin Öğrencilerin Başarılarına ve Kalıcılığa Etkisi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 23, 209-220
- Başbay, A. (2000). "Çoklu Zekâ Kuramı'na Göre Eğitim Programları ve Sınıf İçi Etkinliklerin İncelenmesi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bümen, T. N. (2005). *Eğitimde Yeni Yönelimler (2. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2004). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme (7. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Demirel, Ö. ve diğerleri (1998). İlköğretimde Çoklu Zekâ Kuramı'nın Uygulanması. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. 9-11 Eylül 1998. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eğitim Bilimleri Bölümü Cilt 1, 531-546.
- Gardner, H. (1999). *Çoklu Zekâ: Görüşmeler ve Makaleler*. (Çev: M. Tüzel). İstanbul: Enka Okulları BZD Yayıncılık.
- Gözütok, F. D. (2001). *Kolej Ayşeabla Okullarında Çoklu Zekâ Kuramı Uygulaması*. Ankara: Siyasal Yayıncılık.
- Jacobs, H. H. (1989). Interdisciplinary curriculum: design and implementation, the growing need for interdisciplinary curriculum content. [Online]: Retried on 05-May-2003, at URL: <http://www.ascd.org/readingroom/books/jacobs89book.html>
- Korkmaz, H. (2001). Çoklu Zekâ Kuramı' Tabanlı Etkin Öğrenme Yaklaşımının Öğrenci Başarısına ve Tutumuna Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 26, 119.
- Mason, T. C. (1996). Integrated curricula: potential and problems. *Journal of Teacher Education*, 47(4), 263-269
- Obuz, C. (2001). "Çoklu Zekâ Kuramı'nın Hayat Bilgisi Dersinde Öğrenme Sürecine Etkisi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Temiz, N. ve Kiraz, E. (2007). Birinci Sınıf İlk Okuma-Yazma Öğretiminde Çoklu Zekâ Kuramı Uygulamaları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 27
- Yanpar, Ş. (2001). İlköğretim Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Çoklu Zekâ Kuramı Etkinlikleri ve Çoklu Materyal Kullanımının Öğrenciler Üzerinde Çeşitli Etkileri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 276, 23-30.
- Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 89-94.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Genişletilmiş 5. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Makale Geliş: 30 Aralık 2004
İncelemeye Sevk:9 Mayıs 2006
Düzeltilme: 20 Temmuz 2007
Kabul: 27 Eylül 2007